

venskega narodnega vprašanja (Oest. Osthefte 1973), razpravo J. Pierazzija o odnosu G. Mazzinija do južnih Slovanov (ZČ 1973), knjigi I. P. Winner o Žerovnici ob Cerkniškem jezeru in J. Staniča Bolgarija in Makedonija. Omenimo še, da navaja Répertoire tudi bibliografijo knjig o NOB na Slovenskem, ki so izšle med leti 1945 in 1970 (redaktorici A. Posavec in M. Šope).

Sklenemo lahko torej, da si glede Slovencev tuji raziskovalci z Répertoire ne bodo veliko pomagali; še naprej bodo morali za kvalificirano informacijo posegati po citiranem pregledu jugoslovanske historiografije v desetletju 1965—1975. Bojimo se, da velja podobno za druge jugoslovanske narode, med katerimi seveda ni Makedoncev in Makedonije, obenem pa upamo, da je izbor kvalitetnejši vsaj za druge balkanske narode, čeprav njegovi sestavljanci ne razločujejo med severnoistarskim mestom Koper (it. Capodistria) in borcem za grško neodvisnost Ioannesom Capodistriassom (str. 166, str. 3506).

Drugi zvezek bolgarskega bibliografskega pregleda bo objavil etnografske, folkloristične, literarnozgodovinske, filozofske in sorodne enote.

Janez Šumrada

Jože Gregorič, Pisma Petra Pavla Glavarja Jožetu Tomlju 1761—1784. Ljubljana : Teološka fakulteta, 1982, 255 strani. (Acta Ecclesiastica Sloveniae; 4).

Peter Pavel Glavar (1721—1784) je v slovenski kulturni in gospodarski zgodovini dokaj znano ime, čeprav ni bil ne literat, ne politik in ne heretik. Tudi kot duhovnik ni bil deležen visokih časti, še več, katoliško cerkev osvetljuje s strani, ki zanj ni ravno najbolj prijetna. Zato moramo tembolj pozdraviti odločitev vodstva inštituta, ki zbornik izdaja. Objavljena pisma so svojevrsten spomenik človeku, ki je hotel biti dober in koristen, duhovniku, ki je svoj osnovni poklic pojmoval zelo široko. Hkrati so objavljena pisma dragocen prispevek k še vedno premalo raziskani zgodovini 18. stoletja na Slovenskem. Posebno pa so objave veseli tisti, ki jih zanima preteklost Dolenjske.

Uvod Jožeta Gregoriča daje pregled nad dosedanje literaturo o Petru Pavlu Glavarju in navaja ocene njegovega delovanja. Mnogi so v njem videli predvsem gosposdarstvenika, velikega čebelarja, preveč pa so s tem potisnili v ozadje tako važni stvari, kot je njegova skrb za šolo in za bolnico, ki je delovala skoraj 150 let, do prvih let nove Jugoslavije. To ga nedvomno uvršča med naše velike prosvetljence praktične smeri. (Pri nas žal še vedno častimo predvsem tiste, ki so več filozofirali kot delali.) Čeprav v Gregoričevem tekstu ni nekih bistveno novih momentov, pa bodo uvod z veseljem brali tudi tisti, ki pisem ne bodo mogli brati. V ospredju je tragičnost Glavarjevega življenja, ki je pritegnila že tudi literate. Žal ti vseh možnosti še zdaleč niso izkoristili.

Jože Gregorič objavlja Glavarjeva pisma posvojencu in beneficiatu Jožetu Tomlju. Ker ta predstavljajo veliko večino vseh njegovih objavljenih pisem, je škoda, da niso objavljena še preostala. Glede točnosti prepisov ne moremo soditi, iz razmeroma obsežnih opomb pa je razvidno, da svojih sil pri delu ni štedil. Prepise pretežno latinskih originalov je opremil s pojasnili, ki se delno nanašajo na prepisovanje, delno pa razlagajo ljudi in kraje. Vsega seveda ni mogel razrešiti, vsi se seveda tudi ne bodo strinjali z lokacijami toponimov. Ob obsežnem delu, ki ga je opravil, moramo obžalovati, da pisem ni opremil s kratkimi slovenskimi čelnimi regesti. Na ta način bi vsem tistim, ki si morajo veliko pomagati s slovarji, bistveno olajšal delo. Seveda je to želja za naslednje podobne izdaje. Jože Gregorič namreč ni kriv, če je latinščina, kot eden bistvenih elementov pri konstituiranju slovenske kulture, iz nje potisnjena. Seveda pa nismo krivi tudi tisti, ki smo bili deležni takih sadov naše prosvetne politike.

Stane Granda

Zbornik za historiju školstva i prosvjete. Leto 14, 15. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1981, 1982. 152, 162 strani.

V uvodu štirinajste številke revije za zgodovino šolstva, ki jo izdajajo Slovenski šolski muzej v Ljubljani, Hrvaški šolski muzej v Zagrebu in Pedagoški muzej v Beogradu (in izmenjujejo sedež uprave ter administracije, tako da je ta od 12. številke dalje v Ljubljani), univerzitetni profesor dr. Dragutin Franković razmišlja o štiridesetletnici vstaje v Jugoslaviji. Isti avtor piše o Povjesti pedagogije Stjepana Basarička, ki je prvič izšla leta 1881 (nato pa še trikrat), kot tudi o življenju in delu tega hrvaškega pedagoškega delavca, enega od ustanoviteljev Hrvatskog pedagoško-književnog zbora in znanega pedagoškega pisca.

Ravnateljica Slovenskega šolskega muzeja Slavica Pavlič se spominja življenja in dela pomembnega slovenskega prosvetnega delavca in pedagoškega pisatelja Ivana Lapajneti ob 50-letnici njegove smrti. Lapajne je dobil odlično mesto v slovenski šolski zgodovini zlasti po zaslugi pedagoškega lista Slovenski učitelj, ki ga je začel izdajati leta 1872, s svojim ravnateljstvom na meščanski šoli v Krškem ter s številnimi objavljenimi strokovnimi deli.

Upokojeni beograjski profesor Radoš Trebješanin prikazuje razvoj učiteljsišča v Nišu, ki je kot druga tovrstna šola v kneževini Srbiji začelo delovati v letu 1881. Šola je delovala le do leta 1895, vendar je v tem času opravila pomembno pedagoško poslanstvo.

Univerzitetni profesor iz Zadra dr. Mate Zaninović objavlja novo nadaljevanje v seriji prikazov razvoja šolstva v Šibeniku in okolici, tokrat v obdobju od 1929 do 1941, obravnava pa osnovne in meščanske šole.

Profesor iz Subotice Josip I. Ivanović objavlja izvleček iz obsežnejše študije o razvoju gimnazije v tem mestu od šolskega leta 1747/48 pa do leta 1977/78, ko je maturirala zadnja generacija subotičkih gimnazijcev.

V rubriki krajših prispevkov piše asistent zagrebške filozofske fakultete Ivan Dumbović o 110-letnem delovanju Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, ki je med učiteljstvo širil pedagoško in drugo potrebno literaturo.

Upokojeni učitelj s Cetinja Marko Marković delno tudi na podlagi lastnih spominov prikazuje delovanje jugoslovanskih učiteljev v Romuniji med tamkajšnjo srbsko narodno manjšino v letih 1936—1941.

Bibliotekarka Hrvaškega šolskega muzeja Katarina Pavečić-Paić prikazuje življenje in delo hrvaškega učitelja, pedagoškega pisca, prirodoslovca, geografa in potopisca Dragutina Hirca (1853—1921), bibliotekarka beograjskega Pedagoškega muzeja Branislava Jordanović po čitanke za prve štiri razrede osnovnih šol v kneževini in kraljevini Srbiji (1830—1918).

V rubriki Nekrologi se Dragutin Franković spominja Dragutina Pazmana, običajnim rubrikam ocen in poročil o delih iz zgodovine šolstva in pedagogike in o delu šolsko-pedagoških muzejev pa sledi bibliografija del iz zgodovine šolstva in prosvete v Črni gori v »Prosvjetnom radu« in v »Vaspitanju i obrazovanju« v letih 1970—1980, ki jo je pripravil pedagoški svetovalec iz Nikšića Rade Delibašić.

Petnajsto številko Zbornika začenja profesor zagrebške Filozofske fakultete dr. Mihajlo Ogrizović, ki se spominja štiridesetletnice ustanovitve Izvršnega odbora AVNOJ in njegovega prosvetnega in propagandnega odseka.

Dr. Zaninović končuje svoj prikaz šolstva v Šibeniku in okolici v času stare Jugoslavije z orisom srednjih šol na tem področju v obdobju 1929—1941.

Profesor prištinske filozofske fakultete dr. Jašar Redžepagić objavlja prispevek o pedagoških dokumentih oktobrske socialistične revolucije.

Bibliotekarka Slovenskega šolskega muzeja Tatjana Hojan temeljito in pregledno prikazuje življenje in delo znanega slovenskega pedagoga Pavla Flereta (1883—1963), njegovo delovanje v učiteljskih društvih, pri šolski zakonodaji, urejanju revije Potnik, pisanju učbenikov in delu za mladinsko književnost ter literarno teorijo. Prispevek je nastal ob stoletnici Fleretovega rojstva.

Upokojeni znanstveni svetnik dr. Hrvoje Tartalijski iz Zagreba je prispeval zelo zanimiv in zgoščen pregled izobraževanja farmacevtov na Hrvaškem in v Sloveniji od 13. do 19. stoletja.

Pedagoški svetovalec zeniškega Prosvetno-pedagoškega zavoda mag. Ljubiša Durnić obravnava poglede srbskega pedagoga in enega od pionirjev srbske pedagoške misli Jovana Miodragovića (1853—1926) na pedagoške napake v šolskem izobraževanju.

Upokojeni splitski pedagoški svetovalec Ivo Mikota piše o pedagoškem, kulturno-prosvetnem in družbenem delovanju profesorja dr. Danila Viherja (1912—1971), rojenega v Bovcu, primorskega begunca, koroškega partizana v II. svetovni vojni in povojnega pedagoškega in družbenega delavca v Splitu (umrl je za posledicami prometne nesreče v Vrbi na Gorenjskem).

V rubriki manjših prispevkov piše upokojeni ravnatelj beograjskega Pedagoškega muzeja Borivoje Aksentijević o pogledih ravnatelja jagodinske učiteljske šole dr. Dragoljuba Petrovića (1889—1936) na uvajanje dijaške samouprave. Že omenjeni Ivan Dumbović se dotika prispevka o Stjepanu Basaričeku iz 14. številke Zbornika in meni, da je bil pedagog Stjepan Ilijašević (1814—1903) pisec prve pedagoške knjige v hrvaščini.

Tatjana Hojan predstavlja dve danes manj znani slovenski mladinski reviji Našo bodočnost (1908—1912) in Razore (1933—1941). Prva revija je bila brezplačna priloga slovenske pedagoške revije Domače ognjišče, namenjene predvsem staršem in vzgojiteljem, drugo pa je izdajalo Društvo učiteljev meščanskih šol, sekcija za Dravsko banovino.

Upokojeni pedagoški svetovalec iz Prištine Jovan Vlahović piše o šolanju črnogorskih dijakov v Prizrenu v času turške oblasti, profesor beograjske filozofske fakultete Tihomir Prodanović pa o oblikah izobraževanja odraslih na Hrvaškem v času med obema vojnami in ilegalnem izobraževanju v ustaškem taborišču »Danica« pri Koprivnici ter v drugem prispevku o humorističnem listu Ogledalo, ki ga je izdajala skupina dijakov učiteljska v Pakracu.

Poleg ocen ter poročil in prispevkov o dejavnosti šolsko-pedagoških muzejev zaključujeta to številko Zbornika prispevek ravnatelja beograjskega Pedagoškega muzeja Svetomira Gačića ob šestdesetletnici življenja bivšega ravnatelja zagrebškega Hrvaškega šolskega muzeja Branka Plešeja in bibliografija del s področja šolstva in prosvete v SR Bosni in Hercegovini v letih 1975—1981, ki jo je sestavil upokojeni gimnazijski ravnatelj iz Mostarja Esad Peco.

Andrej Vovko

Goriški letnik, 9. Nova Gorica: Goriški muzej, 1982. 247 strani.

Deveta številka revije zvesto sledi začrtano smer prikazovanja preteklosti, zlasti tistega dela Primorske, ki ga danes obsegajo novogoriška, ajdovska, sežanska in tolminska občina. Tudi tokrat nam ponuja bogato bero prispevkov s področja zgodovine, arheologije, umetnostne zgodovine, etnologije in sorodnih ved.

Uvodni prispevek je delo delavca Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine SRS Davorina Vuge. Avtor v njem predstavlja potek izkopavanja predzgodovinskega gradišča na Gledalnici nad Štanjelom v letu 1972, podrobno popiše in ilustrira vse najdbe.

Delavec novogoriškega Zavoda za spomeniško varstvo Pavel Medvešček objavlja rezultate svojega dolgoletnega proučevanja poslikanih planet, podložnih opečnih plošč, elementa kmečke arhitekture na področju Tolminske, Goriške in Beneške Slovenije. Planete so spodnji del kritine streh, na njih pa ležijo korci. So zelo pisano in za posamezne predele značilno poslikane. Medveščkov prikaz je ilustriran s črno-belimi upodobitvami 90 vrst planet.

Profesor v Šolskem centru Vojvodina v Tolminu Janez Dolenc se dotika življenja in dela znanega proučevalca primorske preteklosti Simona Rutarja. Prikaže nam Rutarjeva prizadevanja pri zbiranju ljudske poezije, pri čemer uporablja doslej večinoma še neznano in neobjavljeno gradivo. Poleg zapisov ljudskih pesmi najdemo v Dolenčevem članku še opombe k njim in obsežen seznam prepisov.

Ravnatelj novogoriškega muzeja in zavzeti raziskovalec primorske zgodovine Branko Marušič je tokrat prispeval temeljit prikaz zgodovinopisja o političnem življenju primorskih Slovencev v drugi polovici 19. stoletja, tako naših, kot tudi italijanskih avtorjev. Marušičev pregled bo zelo koristen pripomoček vsem, ki se ukvarjajo s primorsko zgodovino.

Profesor Peter Stres z osnovne šole Dobovo predstavlja življenje in delo Tolminca Ivana Kuka (1823—1864), po poklicu uradnika avstrijske mornarice, sicer pa primorskega političnega in kulturnega delavca in marljivega dopisnika v slovenske časopise v sredini 19. stoletja.

Upokojeni polkovnik Petko Luković iz Beograda objavlja nekatere nove podatke o boju primorskih Slovencev proti italijanskim iredentističnim pretenzijam na slovenska ozemlja leta 1878 in o njihovem odmevu pri Srbih v kneževini Srbiji in Vojvodini. Avtor, ki mu to ni prvi prispevek k slovenski zgodovini, uporablja predvsem časopisno gradivo in tokrat priobčuje prvi del svojega prispevka.

Delavec temeljnega sodišča v Novi Gorici Pavel Budin objavlja prvi del svoje nekoliko prirejene diplomske naloge na ljubljanski pravni fakulteti o hranilnici in posojilnici v Mirnu, njeni pravni ureditvi in poslovanju. Izčrpno prikaže med drugim njeno zgodovino (ustanovljena je konec leta 1897), organe, članstvo, posojilojemalce, namembnost in zneske posojil.

Dobra poznavalka primorske preteklosti dr. Milica Kacin-Wohinz z ljubljanskega Inštituta za zgodovino delavskega gibanja po krajšem uvodu priobčuje dokumentarno gradivo o akcijskem paktu med Komunistično partijo Italije in narodnorevolucionarnim gibanjem Slovencev in Hrvatov iz Julijske krajine konec leta 1935 in v začetku leta 1936. Gre za zelo zanimivo in še ne v celoti znano poglavje iz zgodovine protifašističnega gibanja v Italiji.

Umetnostni zgodovinar in kustos novogoriškega muzeja Marko Vuk izčrpno prikazuje zgodovinski in umetnostnozgodovinski razvoj gradu Dobrovo v goriških Brdih in njegovo sedanje stanje, prizadevanja za njegovo obnovo in za predvideno preureditev v osrednji etnološki muzej Primorske.

Profesor ljubljanske teološke fakultete dr. Marijan Smolik objavlja podatke o verskem tisku, ki je bil v času pred 1. svetovno vojno v Ljubljani natisnjen za po-